

notowanymi na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Autorzy konsekwentnie, stosując podejście od ogółu do szczegółu, z rzucającą się w oczy wieloaspektową i dogłębną znajomością omawianej problematyki, prowadzą czytelnika od zagadnień ogólnych poprzez rozważania szczegółowe, dotyczące specyficznych aspektów ujmowanych w konwencji procesu funkcjonowania grupy kapitałowej. Wszystkie te aspekty są rozpatrywane w kontekście nowoczesnych podejść (kierunków) oraz metod organizacji i zarządzania, stosowanych w praktyce światowych, a także polskich przedsiębiorstw.

Struktura treści merytorycznej⁶⁾, przedstawiane zagadnienia oraz ich kolejność, zbudowana jest poprawnie. Uważam, że przedstawiona w poszczególnych rozdziałach treść jest wyrazem poglądów własnych (przyznaję, że ugruntowanych poznawczo i empirycznie) prof. M. Romanowskiej i zespołu na omawiane problemy i zjawiska. Godna podkreślenia jest logika recenzowanej książki, poszczególne rozdziały są bowiem zwarte tematycznie. Widać w nich wyraźnie zarysowaną i przemyślaną myśl przewodnią. Prof. M. Romanowska wraz z zespołem w książce, która ma wyraźnie autorski zarys problematyki, porusza wszystkie ważne i niezbędne problemy w sposób odpowiadający moim wyobrażeniom o przedstawianym zjawisku. Uważam, że pod tym względem autorzy wykazali się znakomitą znajomością problematyki, umiejętnością analizy i opisu oraz wykorzystania literatury w dyskusji nad przedstawianą problematyką. Ponadto wiarygodnie przedstawili badany problem w dwóch aspektach – poznawczym i aplikacyjnym.

Książkę uznaję za bardzo wartościową próbę przedstawienia problematyki współczesnego funkcjonowania polskich grup kapitałowych z punktu widzenia metodologicznej i praktycznej racjonalności procedury jej poznania. Książka jest opracowaniem zwartym, nieprzegadany i napisany językiem komunikatywnym. Ułatwia to znakomicie jej odbiór. Zawiera też bogatą literaturę przedmiotu stanowiącą podstawę umiejętnie przeprowadzonych rozważań teoretycznych, które wspierają proces badań empirycznych.

Treść książki – moim zdaniem – dzięki oparciu jej argumentacji na badaniach empirycznych, co jest szczególną cechą opracowań przygotowywanych pod auspicjami prof. M. Romanowskiej, ułatwia zrozumienie skomplikowanej materii funkcjonowania takiej instytucji i formy organizacyjno-prawnej, jaką są grupy kapitałowe. Moim zdaniem książka autorstwa prof. M. Romanowskiej i jej zespołu w pełni wywiązuje się z tej roli. Ponadto dostarcza także praktycznych wskazówek związanych z problematyką internacjonalizacji, łańcuchem wartości, dywersyfikacją, strukturyzacją działań i organizacji, a także kapitałem intelektualnym i wrażliwością społeczną tych grup.

Reasumując, stwierdzam, że recenzowana książka autorstwa prof. Marii Romanowskiej i zespołu jest opracowaniem dojrzałym, kompleksowym, pod wieloma względami nowatorskim o istotnych walorach poznawczych, a także dydaktycznych.

prof. zw. dr hab. Bogdan Nogalski
Uniwersytet Gdański

PRZYPISY

¹⁾ T. FALENCIKOWSKI, *Kształtowanie swobody decyzyjnej w zarządzaniu grupami kapitałowymi*, „Dom Organizatora” TNOiK, Toruń 2008.

²⁾ W. SZUMILEWICZ, *Cash Management w grupach kapitałowych. Diagnozowanie, kształtowanie, ocena*, Difin, Warszawa 2009 (rozprawa doktorska).

³⁾ K. SUBDA, *Tworzenie wartości dla akcjonariuszy przez polskie budowlane grupy kapitałowe*, SGH Warszawa, 2008 (rozprawa doktorska).

⁴⁾ M. ALUCHNA, *Kierunki rozwoju polskich grup kapitałowych. Perspektywa międzynarodowa*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010.

⁵⁾ M. ROMANOWSKA (red.), *Strategiczna transformacja polskich przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2004.

⁶⁾ Książka ma prawidłowy układ metodyczno-merytoryczny, układ o uporządkowanej i zwartej strukturze, zachowujący właściwe proporcje pomiędzy poszczególnymi częściami.

Kierunki rozwoju polskich grup kapitałowych Perspektywa międzynarodowa

Maria Aluchna

Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010

Recenzowana książka jest bardzo obszerną monografią (419 stron), podejmującą problematykę funkcjonowania i rozwoju grup kapitałowych w wybranych krajach świata, z położeniem nacisku na Polskę.

Ogólna ocena pracy *Kierunki rozwoju polskich grup kapitałowych. Perspektywa międzynarodowa* wypada zdecydowanie pozytywnie. Tym niemniej dostrzegalne są także jej słabsze strony.

Pierwszą mocną stroną pracy jest podjęcie tematyki ważnej, aktualnej, przeżywającej swego rodzaju renesans w badaniach międzynarodowych. Jest to jednocześnie tematyka bardzo rozległa, trudna, rozpracowywana z punktu widzenia wielu różniących się paradygmatów badawczych. Podjęta problematyka cieszy się w świecie dużą popularnością wśród badaczy zajmujących się wyjaśnianiem różnic w funkcjonowaniu konkretnych gospodarek narodowych, w szczególności przy okazji poszukiwania przyczyn osiągania i utrzymywania konkurencyjności międzynarodowej.

Drugą zaletą omawianej pracy to rozmach podjętego projektu badawczego, a jednocześnie towarzyszące autorce odwaga i determinacja. Obszar prowadzonych dociekań jest bardzo szeroki. Świadczy o tym sposób sformułowania celu pracy, który został przez autorkę ujęty następująco: „(...) za główny cel poznawczy niniejszej książki przyjęto międzynarodową analizę grup kapitałowych, jakie wykształciły się w poszczególnych krajach i regionach na świecie, oraz omówienie głównych kierunków ich rozwoju”. Odwołanie się w tym miejscu do zadeklarowanego przez autorkę celu pracy ma za zadanie wyłącznie wykazanie, jak rozległa jest podjęta problematyka badawcza i jak ogromne musiały być rozmiary przestudiowanej literatury, aby osiągnąć założony cel. Niestety w sformułowaniu celu, a właściwie celów opracowania popełniono także kilka błędów, do których powrócę przy omawianiu słabszych stron pracy.

Trzecia silna strona ocenianej pracy to jej struktura. Praca składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, zakończenia, załącznika i bibliografii. Wprowadzenie zawiera wszystkie potrzebne elementy, napisane jest jasno i stanowi dobry początek do studiowania monografii. Przedstawia uzasadnienie wyboru problematyki badań, prezentuje cele postawione przed pracą oraz wyjaśnia podstawy metodologiczno-metodyczne pracy. We wprowadzeniu scharakteryzowano także zawartość poszczególnych rozdziałów książki, nie podjęto natomiast kwestii hipotez przyjętych w pracy, ani podstawowych pytań badawczych. Jeśli chodzi o zasadniczy układ pracy (nazwy, treści, strukturę wewnętrzną oraz sekwencję poszczególnych czterech rozdziałów pracy), to zasługuje on na wysoką ocenę. Jasny i zrozumiały jest przyjęty tok rozumowania, odzwierciedlony w tytułach i zawartości poszczególnych rozdziałów. W skrócie strukturę pracy można ująć jako sekwencję czterech rozdziałów – teoria grup kapitałowych, przegląd grup kapitałowych, kierunki rozwoju grup kapitałowych, badanie polskich grup kapitałowych. Struktura ta trafnie, prosto i przekonująco oddaje najważniejsze aspekty funkcjonowania grup kapitałowych w wybranych państwach świata oraz w Polsce.

Pracę rozpoczyna rozdział I, w którym autorka trafnie dobrała i w sposób przekonujący omówiła najważniejsze aspekty teoretyczne grup kapitałowych: definicje, miejsce w gospodarce, typologię, perspektywy badawcze, cele oraz macierz morfologiczną kierunków rozwoju grup kapitałowych. W rozdziale II dokonano przeglądu grup kapitałowych w wybranych gospodarkach świata – Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Szwecji, Włoszech, Niemczech, Rosji, Japonii, Korei Południowej, Chinach, Indiach i w kilku krajach Ameryki Łacińskiej. Rozdział ten nie ma

szczególnych walorów teoretycznych, ale jest potrzebny i pouczający z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów pracy, daje on bowiem podstawy do syntezy i uogólnień poczynionych w innych rozdziałach książki. W rozdziale III uwaga została zogniskowana na zbudowaniu modelowego ujęcia kierunków rozwoju grup kapitałowych, co było możliwe po wcześniejszym zidentyfikowaniu czterech podstawowych kierunków rozwoju grup kapitałowych: dywersyfikacji działalności gospodarczej, rynku wewnętrznego, polityki inwestycyjnej w ramach wewnętrznego rynku kapitałowego, struktury piramidowej. Ostatni, IV rozdział został poświęcony polskim grupom kapitałowym w okresie transformacji. Oprócz ogólnej charakterystyki tych grup zawarto w nim także omówienie wyników badań empirycznych, które zostały przeprowadzone w dwóch etapach. W etapie pierwszym badano 30 polskich grup kapitałowych, a w etapie drugim podjęto badania 4 przypadków (*case studies*). Zakończenie pracy stanowi prezentacja wniosków z prowadzonych w poszczególnych rozdziałach rozważań.

Czwartą silną stroną książki jest jej podbudowa bibliograficzna. Autorka trafnie zidentyfikowała i potrafiła umiejętnie wykorzystać najważniejsze pozycje literatury światowej i polskiej, wiążące się z podjętymi rozważaniami. Bibliografia pracy liczy ponad 550 pozycji. Tym niemniej zdarzyły się tutaj pewne przeoczenia, które zostaną zasygnalizowane w uwagach krytycznych.

Kolejną zaletą książki to jej interdyscyplinarne podejście. Praca w całości jest egzemplifikacją głoszonej przez autora recenzji tezy, że granice dyscyplin w przypadku ekonomii i nauk o zarządzaniu są mało precyzyjne, a czasami sztuczne. Stąd też należy skłaniać się do poglądu o konwergencji obu dyscyplin, wynikającej przede wszystkim z komplementarności i kompleksowości rozpatrywanych aspektów funkcjonowania grup kapitałowych. Tematyka grup kapitałowych to obszar, gdzie obie dyscypliny dziedziny nauk ekonomicznych spotykają się, dostarczając odpowiedzi, jakie podejścia można wykorzystać do pełnego, wieloaspektowego opisu i wyjaśnienia istotnych zależności składających się na fenomen grup kapitałowych. Wprawdzie autorka w pierwszym zdaniu I rozdziału pracy zauważa, że „tematyka grup kapitałowych stanowi jedno z najbardziej dynamicznie rozwijających się zagadnień z zakresu zarządzania”, ale już w następnych zdaniach trafnie odwołuje się do koncepcji zaliczanych powszechnie do ekonomii (teoria firmy, teoria praw własności, teoria agencji, teoria kosztów transakcyjnych). W całej pracy autorka potrafiła czerpać jednocześnie z dorobku dyscypliny „nauki o zarządzaniu”, jak i z dyscypliny „ekonomia”. Miało to miejsce zwłaszcza w odniesieniu do rozważań poświęconych różnym podejściom czy perspektywom badawczym, użytecznym w studiowaniu grup kapitałowych.

Na uwagę zasługuje również dążenie autorki do prowadzenia przejrzystego wywodu i do zbierania (syntezy) prezentowanych argumentów w formie tabelarycznej lub rysunkowej. Taką formę przyjęły najważniejsze osiągnięcia zrealizowane w ocenianej pracy, a mianowicie:

- Tabela 23. Synteza głównych celów tworzenia grup kapitałowych
- Tabela 24. Synteza teorii grup kapitałowych

● Tabela 25. Macierz morfologiczna kierunków rozwoju grup kapitałowych

● Rysunek 15. Kierunki rozwoju grup kapitałowych jako synteza czterech perspektyw.

Dużym osiągnięciem recenzowanej pracy jest też przeprowadzenie i opisanie wyników autorskich badań empirycznych polskich grup kapitałowych. Na pozytywną ocenę zasługują zarówno metodyka, przedmiot, jak i skala zrealizowanych badań.

Należy także zwrócić uwagę na słabsze strony rozprawy. Po pierwsze, wspomniano już o sformułowaniu celu pracy, podkreślając rozległość zakresu podjętej problematyki badawczej, co niewątpliwie stanowi zaletę pracy. Ale ze sformulowaniem celów wiążą się trzy następujące uwagi krytyczne:

● w sformułowaniu celu zawartym w przedmowie na s. 7 („Celem monografii jest przedstawienie form grup kapitałowych funkcjonujących w wielu krajach na całym świecie oraz dyskusji na temat ich charakterystyki i współczesnych tendencji zmian”) bardziej adekwatne byłoby zapisać „w wybranych krajach” zamiast „w wielu krajach na całym świecie”;

● w przytoczonym już wcześniej innym niż powyższe sformułowaniu celu pracy, który został przez autorkę ujęty następująco: „(...) za główny cel poznawczy niniejszej rozprawy habilitacyjnej przyjęto międzynarodową analizę grup kapitałowych, jakie wykształciły się w poszczególnych krajach i regionach na świecie, oraz omówienie głównych kierunków ich rozwoju” (s. 12), błędne jest użycie słowa „analiza”; analiza to metoda i jako taka nie może być celem;

● moim zdaniem nieporozumieniem jest wyróżnienie w sposób przyjęty przez autorkę trzech kategorii celów: poznawczego, metodycznego i użytecznego. Opis celu metodycznego („Cel metodyczny obejmuje zbudowanie autorskiej macierzy typów grup kapitałowych wyodrębnionych na podstawie analizy międzynarodowej” – s. 13) oraz użytecznego („Cel użyteczny pracy obejmuje identyfikację typu polskich grup kapitałowych oraz kierunków ich rozwoju na tle międzynarodowej analizy porównawczej” – s. 13) wskazuje wyraźnie, że chodzi wyłącznie o cele poznawcze. Budowanie typologii i identyfikacja typów to czynności o charakterze poznawczym, a nie metodycznym czy użytecznym. Celem metodycznym mogłoby na przykład być skonstruowanie, zaproponowanie, wynalezienie nowej metody (metodyki) badania grup kapitałowych. Celem użytecznym, który jest synonimem celu praktycznego, mogłoby na przykład być sformułowanie zaleceń (implikacji) odnoszących się do strategii grup kapitałowych lub zbudowanie rekomendacji pod adresem polityki gospodarczej odnoszącej się do grup kapitałowych.

Po drugie, polemikę wzbudzają niektóre rozstrzygnięcia przyjęte przez autorkę. Kontrowersyjna jest rezygnacja w konstrukcji rozprawy z zapisu hipotezy badawczej (hipotez badawczych). Zaproponowanie hipotezy (hipotez) doprowadziłoby prawdopodobnie do jeszcze lepszego zorganizowania konstrukcji pracy i bardziej konsekwentnego podporządkowania prowadzonego rozumowania odniesieniu się do przyjętych hipotez. Alternatywnym rozwiązaniem było postawienie *explicitie* zestawu pytań badawczych i podporządkowanie konstrukcji pracy udzieleniu odpowiedzi na te pytania.

Po trzecie, wykorzystana w pracy literatura stanowi jej silną stronę, tym niemniej dostrzegalne są tutaj pewne braki. Dyskusyjne jest pominięcie gospodarki francuskiej, w której zagadnienie grup kapitałowych jest także istotne. Na uwagę zasługuje zwłaszcza piśmiennictwo dotyczące tzw. *groupes industriels* (np. prace Bernarda de Montmorillona). Po lekturze monografii odnosi się wrażenie, że Autorka nie dotarła do książki M.E. Portera *The Competitive Advantage of Nations*, w której zaprezentowano tzw. diament Portera, wyjaśniający podstawy osiągania międzynarodowej przewagi konkurencyjnej przez określone branże z wybranych krajów. Jednym z uwzględnionych tam czynników sukcesu są grupy kapitałowe.

Po czwarte, autorka zdaje się stawiać znak równości pomiędzy znaczeniem pojęć „typologia” i „klasyfikacja” (np. rozdział 1.4.). Takie postępowanie nie jest uprawnione i poprawne. W opracowaniach z dziedziny metodologii czyni się bowiem jasne i jednoznaczne rozróżnienie między tymi pojęciami [Stefan Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, wydania z różnych lat].

Po piąte, można zgłosić wiele uwag o mniejszym ciężarze gatunkowym. Na przykład nie jest zrozumiałe użycie (dwukrotne) określenia „warunki zewnętrzne (rynkowe) i rynkowe” w tabeli 24 poświęconej syntezie teorii grup kapitałowych na stronie 98. Nie wyjaśniono tego także w omówieniu zawartości tabeli. Z kolei w odniesieniu do tabeli 25 przedstawiającej macierz morfologiczną kierunków rozwoju grup kapitałowych na stronie 101 wydaje się, że przy charakteryzowaniu perspektywy politycznej lub przy omówieniu tej perspektywy poza tabelą warto byłoby odwołać się do znanej w ekonomii koncepcji *rent seeking*.

Podsumowując, z przekonaniem stwierdzam, że książka M. Aluchny zasługuje na pozytywną ocenę, wskazując następujące przesłanki tej oceny:

- podjęcie istotnego teoretycznie i praktycznie problemu, a jednocześnie problemu, który powszechnie jest uważany za złożony i ambitny;
- adekwatny wybór podstaw teoretyczno-metodologicznych prowadzonych rozważań – podjęty w ramach rozprawy dyskurs naukowy jest dobrze osadzony w istniejących teoriach i umiejętnie do nich nawiązuje;
- dobra znajomość i umiejętne posługiwanie się światową i polską literaturą przedmiotu;
- konsekwencja w prezentacji argumentów i wniosków, umiejętność syntezy dyskutowanych poglądów;
- uzyskanie ważnych wyników badawczych – rezultaty dociekań uzyskane przez autorkę mają przede wszystkim znaczenie teoretyczno-poznawcze, ale mogą także stanowić podstawy do budowy implikacji praktycznych, w szczególności odnosząc się do prowadzonej polityki gospodarczej dotyczącej grup kapitałowych.

prof. dr hab. Marian Gorynia
Katedra Strategii i Polityki Konkurencyjności
Międzynarodowej
Wydział Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu